

Blog broj: 18

Aktuelna vanjska politika

**EU realnost i bh. snovi - (deklarativna)
dekarbonizacija energetskeg sektora u
Bosni i Hercegovini**

Autorica: Hata Kujraković
Decembar 2021.

Program: Aktuelna vanjska politika

Aktuelna vanjska politika je platforma namijenjena mladim aktivistima VPI BH ima za izradu i objavu kratkih online članaka u različitim formatima (analiza, blog, policy brief i sl.) na aktuelne teme iz sfere vanjske politike usmjeren ka ili vođene od strane BiH. Platforma je prostor da mladi vanjskopolićki analitićari/ke kreiraju sopstveni sadržaj, razvijaju svoju ekspertizu i dobiju prostor u javnosti.

Stavovi, mišljenja i zaključci u ovom tekstu ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-ebert-stiftung i Vanjskopolićke inicijative BH. Friedrich-ebert-stiftung i Vanjskopolićka inicijativa BH ne garantuju za taćnost podataka koji su izneseni u tekstu.

Više informacija na: www.fes.ba i www.vpi.ba

Impressum

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) | ured u Bosni i Hercegovini
Kupreška 20, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
Odgovorni: Dr. Peter Hurrelbrink
Tel.: +387 33 722 010
Fax: +387 33 613 505
e-mail: fes@fes.ba
www.fes.ba
DTP: Mahir Sijamija
Naslovnica: Korišteni dizajn ilustracije od Starline - Freepik.com
Publikaciju možete narućiti na e-mail: fes@fes.ba.
Stavovi, mišljenja i zaključci u ovoj publikaciji ne moraju nužno odražavati stavove Friedrich-Ebert-Stiftung. Friedrich-Ebert-Stiftung ne garantuje za taćnost podataka koji su izneseni u publikaciji.

Sva prava zadržana od Friedrich-Ebert-Stiftung.

U partnerstvu sa:
Vanjskopolićka inicijativa BH
CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo
327(497-15)
KUJRAKOVIĆ, HATA
Aktuelna vanjska politika: "EU realnost i bh. snovi - (deklarativna) dekarbonizacija energetskog sektora u Bosni i Hercegovini"
/ Hata Kujraković- Sarajevo : Friedrich-Ebert-Stiftung,
2021. - 4 str. A4 format

ISBN -----

COBISS.BH-ID -----

EU realnost i bh. snovi - (deklarativna) dekarbonizacija energetskeg sektora u Bosni i Hercegovini

Autorica: Hata Kujraković

S ciljem ostvarenja [klimatski neutralnog kontinenta](#) do 2050. godine, na nivou Evropske unije (EU) se u znatnoj mjeri radi na poboljšanju energijske efikasnosti, većoj upotrebi obnovljivih izvora energije te na smanjenju emisije stakleničkih plinova.

Tako je sredinom 2021. godine Evropska komisija predstavila paket mjera "[Spremni za 55](#)" ("Fit for 55") koji sadrži 13 zakonskih prijedloga za smanjenje emisija ugljika za najmanje 55% do 2030. Jedan od prijedloga je Mehanizam za graničnu prilagodbu emisija ugljika ([CBAM](#)) kojim bi se uvelo plaćanje cijene za ugljik prilikom uvoza određenih proizvoda iz zemalja koje nisu članice EU, a čija proizvodnja se vrši uz ispuštanje velikih emisija ugljika.

S obzirom na činjenicu da je zagađenje u regiji zapadnog Balkana do [šest puta](#) veće od prosjeka EU, postavlja se pitanje šta će ovakve mjere značiti za Bosnu i Hercegovinu, zemlju u kojoj se čak [70 posto](#) proizvodnje električne energije bazira na sagorijevanju uglja. Da li će strožija EU regulativa utjecati na energetske politike u BiH i brže usklađivanje sa EU standardima, kako de jure, tako i de facto? U tekstu će se predstaviti neke od aktualnih promjena iz oblasti energetike na nivou EU, s osvrtom na pravednu tranziciju, te posljedice takvih dešavanja po BiH, jer je dekarbonizacija ovog sektora neophodna za ispunjenje cilja kojim ova zemlja teži već dugi niz godina - sticanje kandidatskog statusa, a potom i članstva u EU.

Ab ovo: staklenički plinovi i dekarbonizacija

Staklenički plinovi su oni koji, poput staklenika, propuštaju Sunčevu svjetlost unutra, u ovom slučaju u atmosferu, koja potom na planeti Zemlji kreira toplotu. Ovi plinovi se onda ponašaju kao [pokrivač](#) koji ne propušta tu toplotu u svemir, već je zadržavaju u atmosferi. Neki od stakleničkih plinova su vode na para (H₂O), metan (CH₄) i ugljen-dioksid (CO₂).

U biti, staklenički plinovi su jako korisni jer da ih nema, temperature na zemlji bi bile jako niske. Međutim, povećana koncentracija CO₂ i ostalih stakleničkih plinova, uzrokovana industrijalizacijom i popratnim zagađenjem, zadržava više

toplote u atmosferi i predstavlja glavni razlog globalnog zagrijavanja i klimatskih promjena. Ova pojava je [nusproizvod](#) ljudskog djelovanja poput sagorijevanja fosilnih goriva (uglja, nafte i plina), ali i sječe šuma te poljoprivrednih aktivnosti.

Kako bi se smanjilo globalno zagrijavanje te ojačala borba protiv klimatskih promjena, zemlje svijeta se potiču na dekarbonizaciju – proces smanjenja emisije ugljika u atmosferi. S tim u vezi, dekarbonizacija elektroenergetskog sektora predstavlja proces zamjene proizvodnje električne energije iz uglja sa proizvodnjom iz obnovljivih izvora (vjetar, sunce, voda).

Dešavanja u EU

Evropsko vijeće je u [okviru](#) za klimatsku i energetske politiku do 2030. godine dogovorilo smanjenje stakleničkih plinova u EU za najmanje 40% (u odnosu na nivoe iz 1990.). Glavni instrument za postizanje tog cilja je [Sistem za trgovanje emisijama](#) stakleničkih plinova (Emissions Trading System) kojim se ograničava količina stakleničkih plinova koju mogu ispustiti energetske industrije, proizvođači energije i zračni prevoznici. Vrijednost navedenog ograničenja se vremenom smanjuje, što uzrokuje i smanjenje emisija. U cjelokupnom sistemu, kompanije mogu dobijati ili kupovati emisione jedinice, čija je dostupnost na tržištu ograničena, te međusobno njima trgovati. Na kraju godine, kompanije moraju imati dovoljno emisivnih jedinica za pokriće njihove ukupne godišnje emisije stakleničkih gasova.

Međutim, ovakav sistem [ne potiče](#) ulaganja u zeleniju proizvodnju u EU-u i izvan nje. Iz tog razloga je jedna od predloženih mjera u paketu Spremnosti za 55 i Mehanizam za graničnu prilagodbu ugljika (CBAM). On će se temeljiti na tome da uvoznici kupuju certifikate za ugljik koji odgovaraju [cijeni ugljika](#) koja bi bila plaćena da je roba proizvedena u skladu s pravilima EU o određivanju cijena ugljika. Ovim se teži ka sprečavanju izmještanja proizvodnje iz EU u inozemstvo kako bi se izbjeglo plaćanje cijene ugljika zbog povećane cijene proizvodnje i potrošnje energije iz fosilnih goriva (ugalj, nafta i zemni plin) u zemljama članicama. Uz to, cilj je potaknuti zemlje izvan EU na čistiju proizvodnju jer će njihovi proizvodi, a samim tim i energija, postati manje konkurentni na tržištu EU ukoliko budu plaćali cijenu za ugljik.

STRANICA 3

Važno je napomenuti da je, uz tehničke aspekte dekarbonizacije energetskog sistema, i socijalni aspekt itekako bitan. Osiguravanje tehničke i finansijske dostupnosti energije za sve korisnike, smanjenje negativnih posljedica na zaposlenost te zaštita radnika, kompanija i regija u okviru prelaska na klimatsku neutralnost je nešto čemu je EU posvetila dosta pažnje uspostavivši [Mehanizam za pravednu tranziciju](#). Unutar mehanizma je uspostavljen i [Fond za pravednu tranziciju](#) koji za razdoblje 2021. – 2027. raspolaže sa 17,5 milijardi EUR i pruža podršku svim državama članicama.

Iako je ovo jedan mali dio dešavanja na nivou EU kad je u pitanju dekarbonizacija, oni itekako imaju posljedice na BiH i regiju. Uvođenje samo navedenog CBAM-a znači da proizvodnja i izvoz električne energije dobijene iz uglja više neće biti isplativi kao dosad te da takav vid proizvodnje postaje stvar prošlosti. Ekonomske implikacije su neizbježne, stoga je neophodno razgovarati o statusu i budućnosti rudnika i termoelektrana u procesu tranzicije i u BiH.

Potpis je tu, ali ...

[Ugovor o uspostavljanju Energetske zajednice, Pariški sporazum o klimatskim promjenama, Sofijska deklaracija o Zelenom planu za zapadni Balkan](#) – samo su neki od dokumenata koje su lideri BiH potpisali i obavezali se na dekarbonizaciju energetskog sektora i tranziciju u proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora. Samim članstvom u Energetskoj zajednici od 2006. godine BiH je dužna implementirati legislative EU u područjima električne energije, plina, zaštite okoliša, konkurencije, obnovljivih energijskih resursa, energetska efikasnosti, nafte i statistike. Međutim, situacija u praksi se dosta razlikuje od onog što je na papiru.

U BiH je aktivno [pet](#) termoelektrana: Gacko, Kakanj, Stanari, Tuzla i Ugljevik te [13](#) rudnika uglja. U ukupnoj bruto proizvodnji električne energije u ovoj zemlji, u septembru 2021. godine, termoelektrane su učestvovala sa [75%](#). Statistika za [ostale mjesec](#) je oko 70%. Iako se BiH može pohvaliti da je izvoznik električne energije [broj jedan](#) u jugoistočnoj Evropi zbog pristupačne cijene u odnosu na one unutar EU, činjenica je da se ovdje ne uzima u obzir cijena po okoliš i ljudsko zdravlje kad je u pitanju ovakav vid proizvodnje električne energije. Pretpostavka je da su termoelektrane na zapadnom Balkanu u periodu između 2018. i 2020. uzrokovale oko [19 000](#) smrtnih

slučajeva. Po proračunima, u BiH [umre](#) 232 ljudi na stotinu hiljada stanovnika zbog zagađenja zraka. Osim toga, trovanja nastala kao rezultat rada termoelektrana [utječu](#) na pojavu bronhitisa, astme, ali i na druga oboljenja pluća, srca te na pojavu karcinoma.

I opet, bez obzira na sve potpisane dokumente, usvojene strategije i propise te javno dostupne statistike o posljedicama rada termoelektrana, u BiH se i dalje planira izgradnja [Termo bloka 7](#) u Tuzli. Ovakva investicija nema nikakvu prosperitetnu budućnost jer će uskoro morati plaćati za zagađenje koje će ovaj blok uzrokovati. Ono što je zanimljivo jeste izostanak kritika šire javnosti zbog izgradnje Termo bloka 7, u poređenju sa [izgradnjom malih hidroelektrana](#) protiv kojih se [bori](#) veliki broj aktivista uz podršku globalnih organizacija za očuvanje prirodne sredine. Iako je električna energija dobijena iz hidroelektrana „čista“, njihovom izgradnjom se [mijenja](#) krajolik i ekološka ravnoteža. Uz to, doprinos energetskom sistemu je mali - hidroelektrane učestvuju sa nešto više od [20%](#) u ukupnoj bruto proizvodnji električne energije u BiH, a [subvencioniraju](#) se novcem građana koji svaki mjesec plaćaju naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije (OIE). S druge strane, vjetera i sunca imamo u izobilju, ali isto tako i pravnih, tehničkih i drugih administrativnih [barijera](#) za njihovo iskorištavanje. I ko ovdje gubi? U većini slučajeva to su obični građani.

Nadovezujući se na nedostatak aktivističkog djelovanja kad je u pitanju izgradnja Termo bloka 7, jedan od mogućih razloga jeste i veća briga o statusu i budućnosti zaposlenika, ali i o samim rudnicima i termoelektranama s obzirom na aktuelna dešavanja po pitanju dekarbonizacije, a manja briga o posljedicama po zdravlje i okoliš zbog rada tog postrojenja. Socijalni aspekt tranzicije u BiH je uglavnom [nedirnut](#), jer dok se u drugim zemljama EU ulažu velika finansijska sredstva u cijeli proces, u ovoj zemlji [neodgovorna vlast beskonačno odlaže pravednu tranziciju rudarskih oblasti](#). Za razliku od EU, o izdvajanju sredstava za pravednu tranziciju u poseban fond se u BiH ne razgovara, već će se i u ovom slučaju najvjerovatnije oslanjati na finansijsku podršku iz [Ekonomske i investicionog plana za Zapadni Balkan](#) i tehničku pomoć preko [Platforme inicijative za podršku energetskoj tranziciji u regionima uglja na Zapadnom Balkanu i u Ukrajini](#) onda kad dekarbonizacija i principi pravedne tranzicije dobiju svoje mjesto na agendi, ali i u praksi.

Iz tog razloga ...

Zaključak neće biti dug. U tekstu je predstavljen jako mali dio ovako važnog procesa kao što je dekarbonizacija. To nije naša daleka budućnost, već sadašnjost u kojoj živimo i koju treba mijenjati. Stoga je neophodno da vlast sluša potrebe građana, prati druge, bolje primjere kako bi BiH jednog dana postala uzor drugima, jer resursi unutar zemlje postoje. Preuzete međunarodne obaveze se moraju ispuniti, a ciljevi, principi i rokovi za tranziciju se moraju, ne samo utvrditi, već i ispoštovati. Što prije.